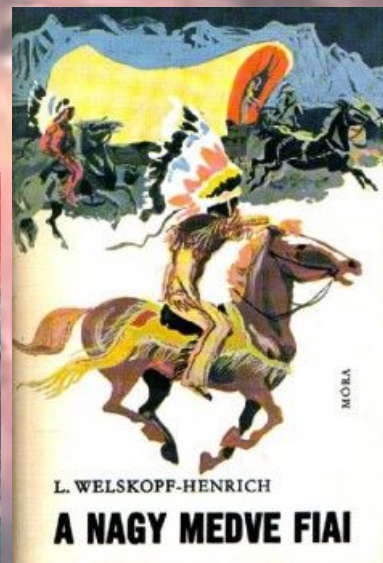
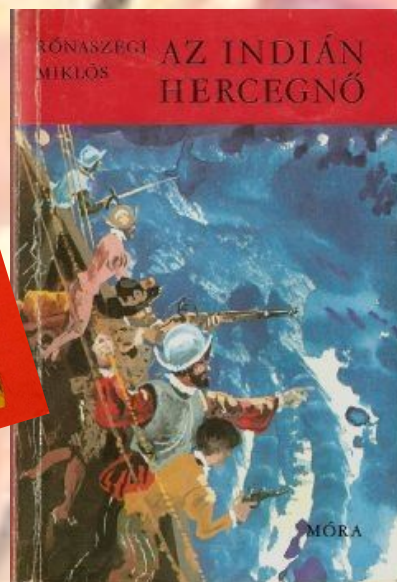

Indián regények – történetek az irodalomban

(írók, hiedelmek és valóság)

Az indián regények :

- Főleg az észak-amerikai őslakók és a fehér hódítók találkozásairól, kalandjairól és a köztük dúló háborúkról szólnak - **az 1. találkozásoktól egészen az utolsó indián ellenállásokig.**
- Ez **286 éves időszak** amerika történelmében.
- Ennek **utolsó 30 éve** a tipikus **vadnyugati kor**, mikor a telepesek meghódították a nyugati partvidéket is.

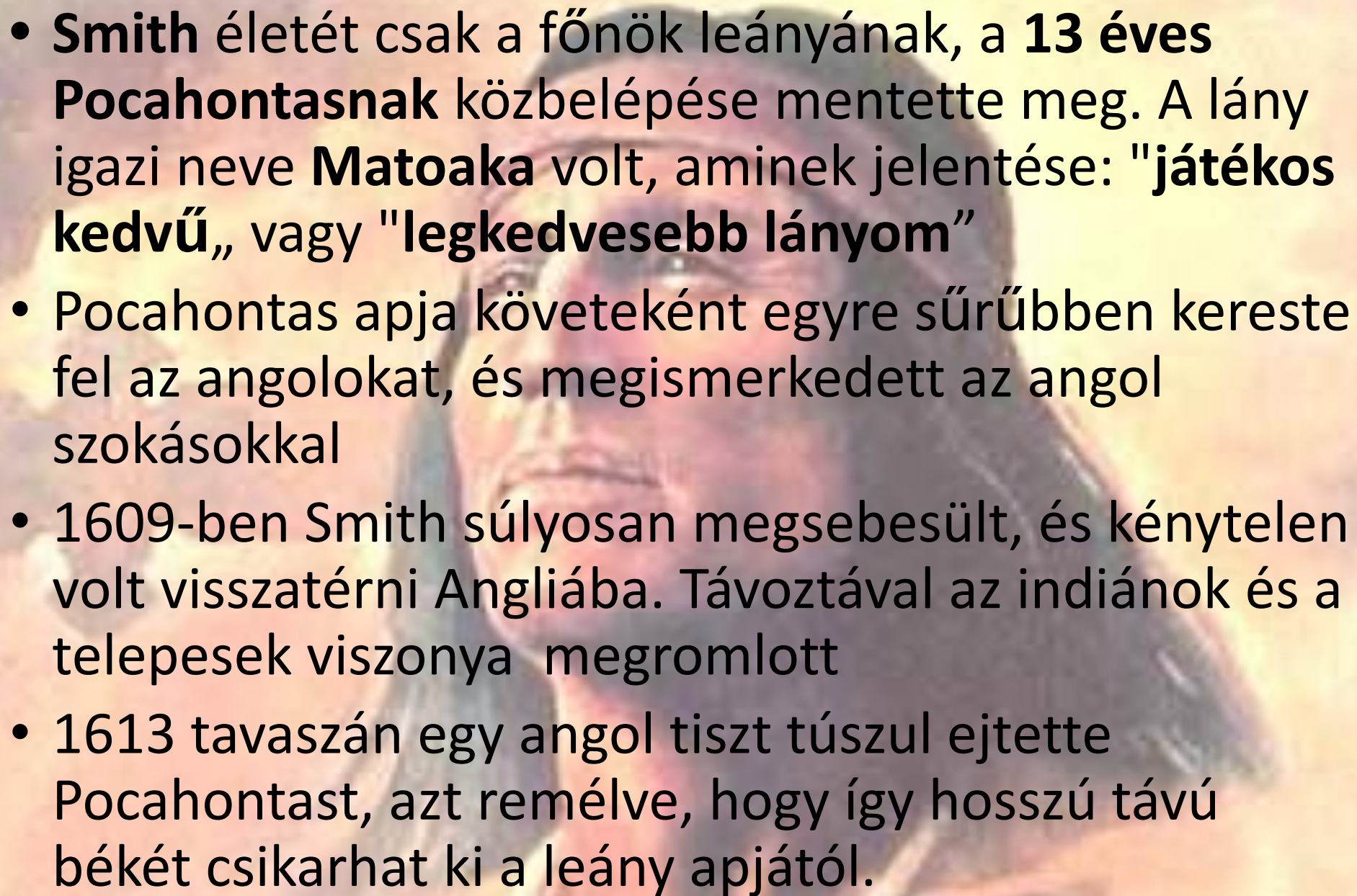

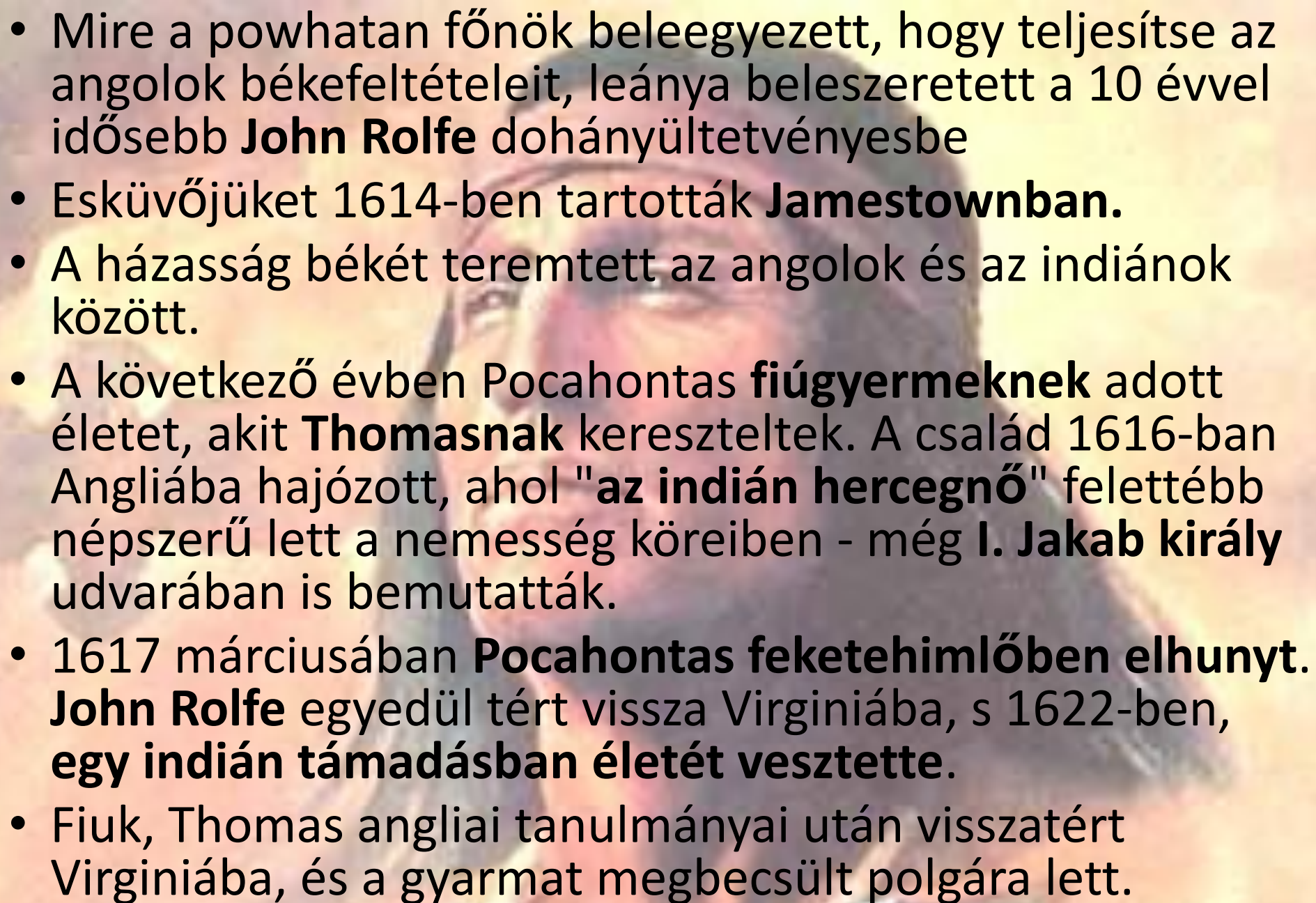
Pocahontas története

A 16. sz.-ban, az **1. találkozások időszakában** játszódik.

- 1607 májusában mintegy 100 angol telepes érkezett a virginiai gyarmatra, a James folyó mellé, hogy megalapítsák Jamestownt, az Újvilág első angol települését.
- Az angolok egyik vezetőjét, a környéket feltérképező John Smith-t 1607 decemberében powhatan harcosok foglyul ejtették.

-
- A portrait of Pocahontas, a Native American woman with dark hair, wearing a red garment and a necklace. She is looking slightly to the right with a neutral expression.
- **Smith** életét csak a főnök leányának, a **13 éves Pocahontasnak** közbelépése mentette meg. A lány igazi neve **Matoaka** volt, aminek jelentése: "**játékos kedvű**„ vagy "**legkedvesebb lányom**"
 - Pocahontas apja követeként egyre sűrűbben kereste fel az angolokat, és megismerkedett az angol szokásokkal
 - 1609-ben Smith súlyosan megsebesült, és kénytelen volt visszatérni Angliába. Távoztával az indiánok és a telepések viszonya megromlott
 - 1613 tavaszán egy angol tiszt túszul ejtette Pocahontast, azt remélve, hogy így hosszú távú békét csikarhat ki a leány apjától.

-
- Mire a powhatan főnök beleegyezett, hogy teljesítse az angolok békefeltételeit, leánya beleszeretett a 10 évvel idősebb **John Rolfe** dohányültetvényesbe
 - Esküvőjüket 1614-ben tartották **Jamestownban**.
 - A házasság békét teremtett az angolok és az indiánok között.
 - A következő évben Pocahontas **fiúgyermeknek** adott életet, akit **Thomasnak** kereszteltek. A család 1616-ban Angliába hajózott, ahol "**az indián hercegnő**" felettébb népszerű lett a nemesség köreiben - még **I. Jakab király** udvarában is bemutatták.
 - 1617 márciusában **Pocahontas feketehimlőben elhunyt**. **John Rolfe** egyedül tért vissza Virginiába, s 1622-ben, **egy indián támadásban életét vesztette**.
 - Fiuk, Thomas angliai tanulmányai után visszatért Virginiába, és a gyarmat megbecsült polgára lett.

A woman with dark hair, wearing a red headscarf and a red necklace, looking slightly to the right. The background is a warm, golden-brown color.

A magyarok leginkább **Rónaszegi Miklós (1930-...)**
ifjúsági regényíró **indián trilógiájából** ismerhetik:

1. **Az indián hercegnő** (1966)
2. **Indián halál** (1968)
3. **Az indián királyfi** (1970)

A regény egyik főhőse **John Smith kapitány**,
zsodos katona volt - Ő kalandozásai során
megfordult **Magyarországon és Erdélyben** is.

A 3. rész Pocahontas felnőtt fiának Angliából
Amerikába, a népéhez való visszatéréséről szól.

James Fenimore Cooper (1789 - 1851)

- Az amerikai irodalom vele és általa lép a világirodalomba.
- Először ábrázol megértéssel, rokonszenvvel színes embereket
- A **Cooper család** a legelőkelőbb angol őstelepülők közé tartozott. **Óriásbirtokok** urai voltak.
- Gyermekéveit **Cooperstownban** töltötte, a környékbeli indián gyerekektől sokat tanult meg az indián életről
- a **Yale egyetemen** tanult.
- **22 évesen** hazament, a birtokán gazdálkodott.
- A környék indiánjai szerették, mert szívesen ivott és énekelt együtt a földön dolgozó színesbőrűekkel is.
- **30 éves korától** írt.
- **Amerika franciaországi konzulja volt 1826-tól.**

Indián regényei:

- – Vadölő
- – Az utolsó mohikán
- – Nyomkereső
- – Bőrharisnya
- – A préri

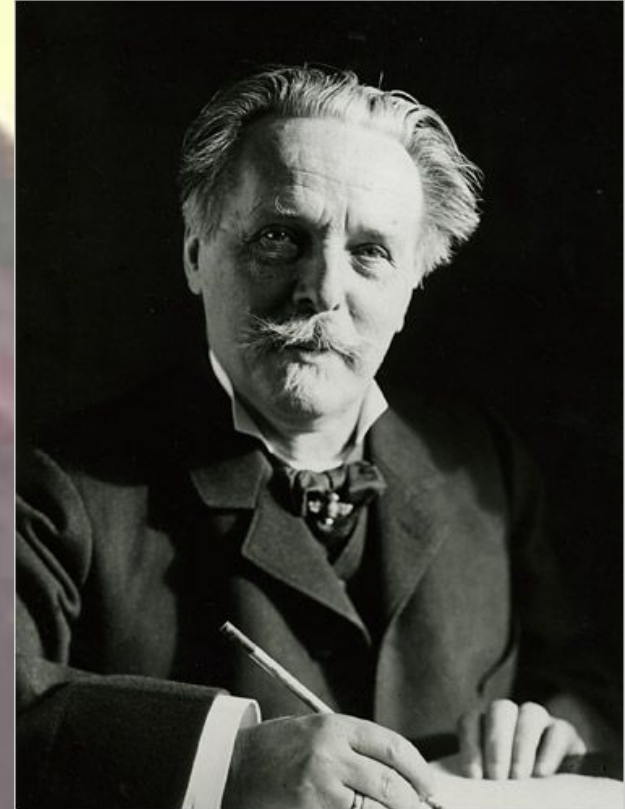
Főhősük **Natty Bumppó**, akit **Vadölő**, **Sólyomszem**, **Bőrharisnya** néven neveznek indián barátai. Az ő élettörténete fűzi egybe Cooper híres regénysorozatát, amely egy kötetben jelent meg **Nagy indiánkönyv** címmel.

Az 1755 -63 közötti időszak **francia – indián háborúiról** valamint az angol és francia gyarmatosítók harcairól ír hitelesen – de a britek szemszögéből. Történeteiben mindkét nagyhatalmat több indián törzs is segíti.

Karl Friedrich May

(1842–1912)

- minden idők legtöbb könyvet eladó **német írója**
- Észak-Amerikában 1908-ban járt először.
- A vadnyugati környezet közvetlen ismeretének hiányát sikerrel pótolta élénk képzeletével, széles körű olvasottságával, korabeli térképek, útleírások, néprajzi és nyelvészeti publikációk tanulmányozásával.
- Regényhősei gyakran német származásúak voltak, továbbá megfeleltek a „**nemes vadember**” romantikus ideáljának. Ábrázolásában az indiánok többnyire a romlott fehér törvényen kívüliek ártatlan áldozatai, azaz gyakran hősként jelennek meg.

- May megteremtette **Winnetou** karakterét, az **apacsok törzsfőnökét**, és **Old Shatterhandet**, (az író alteregóját) Winnetou fehérbőrű vértestvérét.

(Shatterhand alakját dokumentumok szerint a magyar Xantus Jánosról mintázta.)

- Számos könyve szolgált filmforgatókönyv alapjául. Ezekben a festői vadnyugati háttérrel többnyire **Jugoszlávia hegyei** szolgáltatták

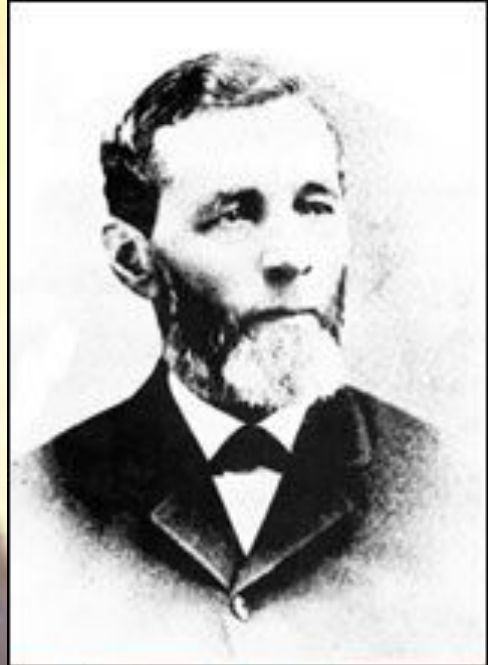
- Könyveinek története később játszódik, mint Cooperéi – színterük már a **tipikus vadnyugat**.
- Történeteik kalandosabbak, pergőbbek, színesebbek, a fiatalok számára szórakoztatóbbak, mint Cooper könyvei – de kevésbé valóságosak
- Old Shatterhand regénybeli híres fegyvere a **Henry karabély** – az 1. ismétlőpuska melyet a vadnyugaton használtak.

- A puskaműves **Benjamin Tyler Henry** volt **Oliver F. Winchester** jobb keze. Ő irányította a fegyvergyártást.

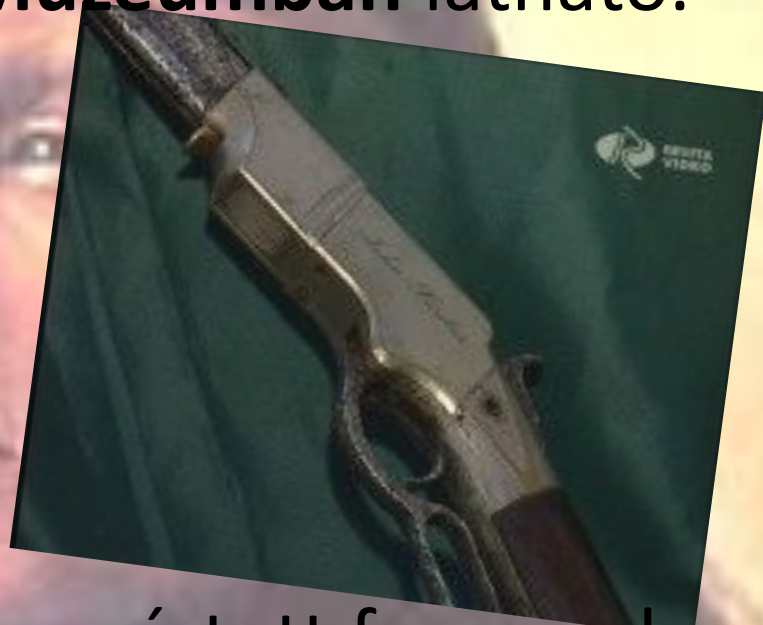
Az első Henry karabély 1858-ban készült. Csőre töltve – **16 lövetű volt**, nem pedig 25 férőhelyes dobtáras konstrukció, mint a Karl May-könyvekben.

- A Henry karabélyok eleinte egyedi megrendelésre készültek

Benjamin Tyler Henry
His invention: The Henry Rifle

- Gödöllőn előkerült egy **John Xantus** névvel ellátott ezüstözött változata, amely jelenleg a **győri Xantus János Múzeumban** látható.

- Ez nem egy szériában gyártott fegyver, hanem egy korai prototípus. Xantus még 1860 előtt járt Amerikában, mielőtt a szabadalmat Benjamin Tyler Henry bejelentette, így valószínű, hogy találkoztak, így jutott az első fegyverek egyikéhez.

A Winnetou regény egy Henry nevű
fegyverkovács műhelyében kezdődik, aki a
Zöldfülűnek ajándékozik egy medveölőt

(Xantus János = Old Shatterhand)

=

Liselotte Welskopf- Henrich (1901 – 1979)

- **Német íróő**
- Az 1870-es években játszódó **dakotákról szóló története** az **utolsó nagy indián ellenállások** időszakát írják le.
- Története hitelesek, bár a regények megírásáig nem járt Amerikában.

- Művei:

Nagy Medve Fiai

Tokei-ihto visszatér

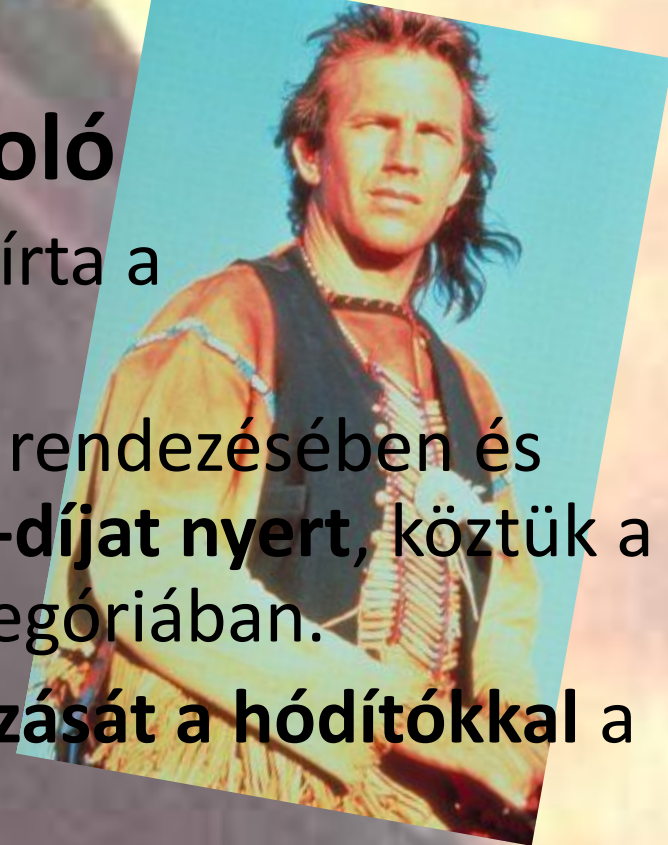
A 2. regény az 1. folytatása, bár külön is megérthető egész. Az utolsó nagy indián törzs, a **dakoták rezervátumba kényszerítéséről** és utolsó szabadságért folytatott küzdelmeikről szólnak.

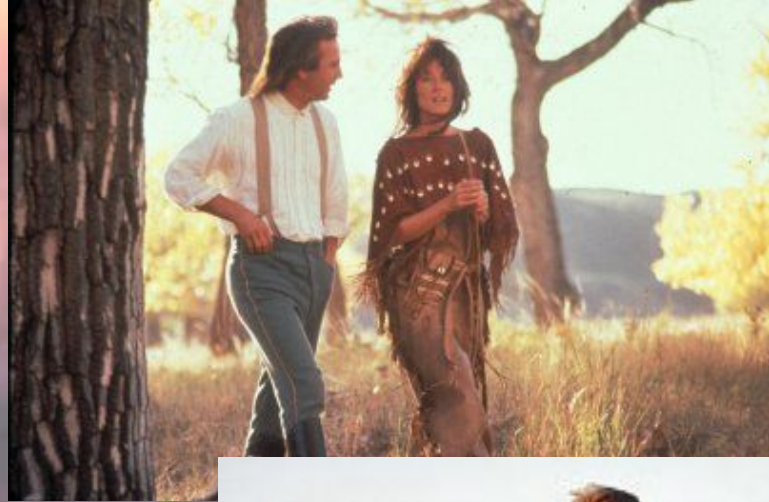

A legtöbb elismerést kapott indián regény alapján készült film:

Farkasokkal táncoló

- Michael Blake saját regénye alapján írta a forgatókönyvet
- 1990-es amerikai film Kevin Costner rendezésében és főszereplésével **1991-ben hét Oscar-díjat nyert**, köztük a legjobb film és legjobb rendezés kategóriában.
- bemutatja a **szíú indiánok 1. találkozását a hódítókkal** a határvidéken.
- a fehér főhős egy régi-új kultúra részesévé válik. **Új szíú neve: Farkasokkal táncoló**
- a polgárháború hadnagyából az indiánok szószólójává válik.

Az indián regényekben szereplő érdekességek, mítoszok, tévhitek:

- Az észak-amerikai indián kultúrákban a **névadás** gyakran kötődik az elnevezett személy érdemeihez vagy a születéséhez kapcsolódó körülményekhez.

Pl: Tatanka Ijotake vagy **Ülő Bika** - angolul **Sitting Bull**,

Crazy Horse (Őrült Ló)

Goyathlay (az ásító)

- **Geronimo** apacs harcos
eredeti neve

Tecumseh

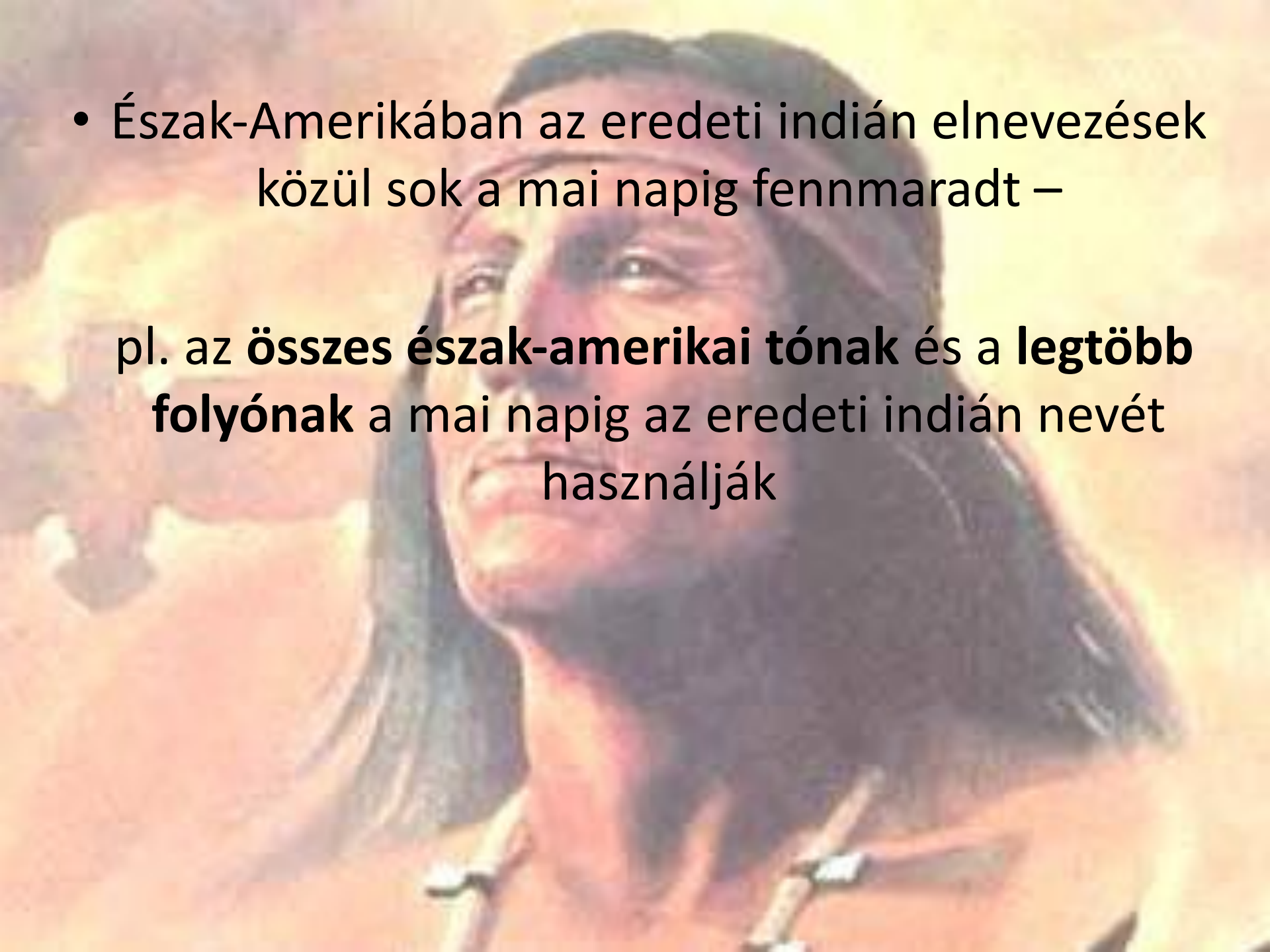
Geronimo

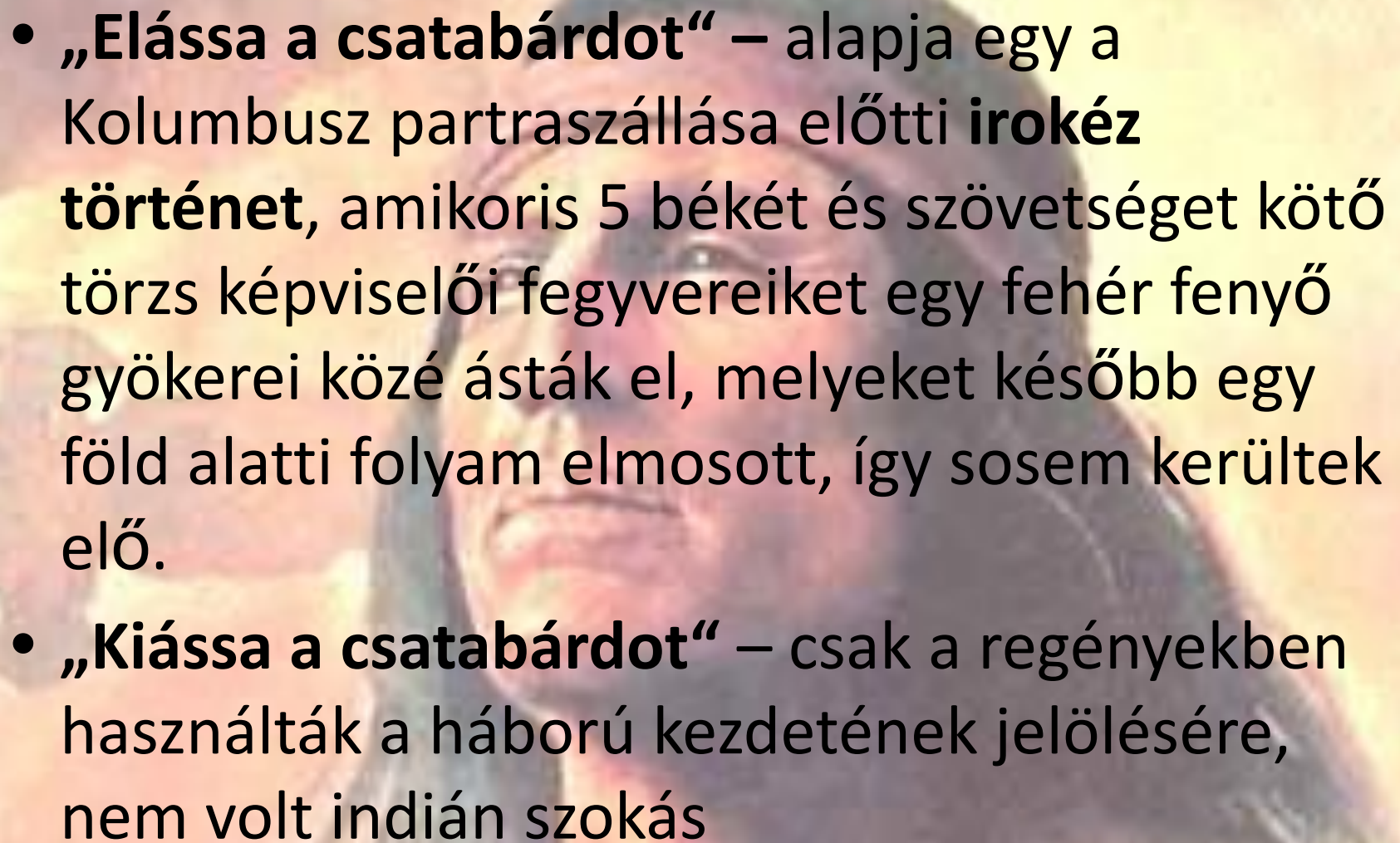

Ülő Bika

- Észak-Amerikában az eredeti indián elnevezések közül sok a mai napig fennmaradt –

pl. az **összes észak-amerikai tónak és a legtöbb folyónak** a mai napig az eredeti indián nevéet használják

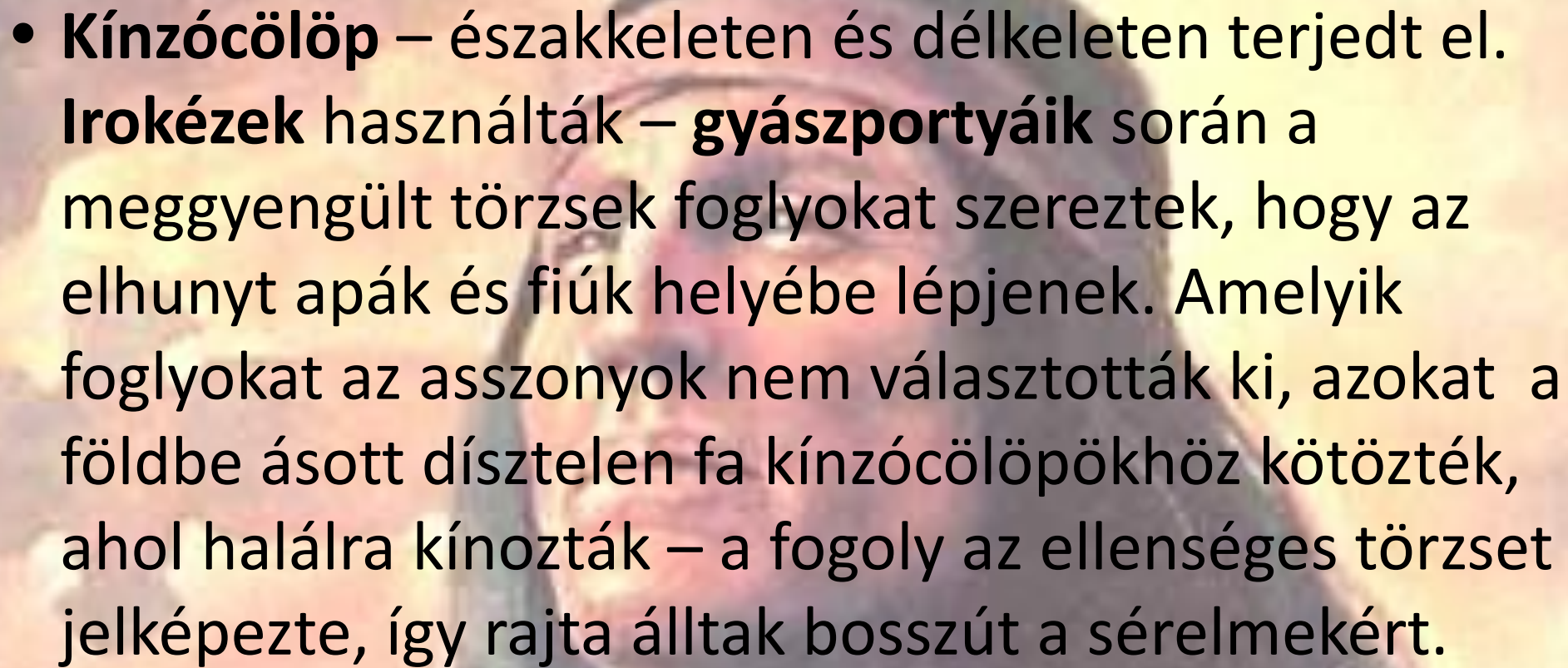

-
- **„Elássa a csatabárdot“** – alapja egy a Kolumbusz partraszállása előtti **irokéz történet**, amikor is 5 békét és szövetséget kötő törzs képviselői fegyvereiket egy fehér fenyő gyökerei közé ásták el, melyeket később egy föld alatti folyam elmosott, így sosem kerültek elő.
 - **„Kiássa a csatabárdot“** – csak a regényekben használták a háború kezdetének jelölésére, nem volt indián szokás

- **Totemoszlop** – nem ugyanaz, mint a kínzócölöp

- **Totemoszlop = címeroszlop** – családi szimbólumokkal színesre festett faoszlop, családi címeroszlopként használták, nem bálványozták, nem táncoltak körülötte, kizárólag a nyugati partvidék jellegzetessége volt

-
- **Kínczölöp** – északkeleten és délkeleten terjedt el. **Irokézek** használták – **gyászportyáik** során a meggyengült törzsek foglyokat szereztek, hogy az elhunyt apák és fiúk helyébe lépjenek. Amelyik foglyokat az asszonyok nem választották ki, azokat a földre ásott díztelen fa kínczölöpökhöz kötözték, ahol halálra kínozták – a fogoly az ellenséges törzset jelképezte, így rajta álltak bosszút a sérelmekért.

- **Skalpolás** – nem volt jellegzetes indián szokás, **csak néhány törzs alkalmazta.**(nem is voltak hozzá elég éles késeik). Amelyik indián skalpolt, az megszerezte **áldozata lelkét**, hogy a túlvilágon szolgálja őt. Néha a gyászoló nők is skalpoltak.
- A skalpolást **a fehérek terjesztették el** azzal, hogy az indiánoknak **pénzt** adtak a megszerzett skalpokért.

- Cooper **utolsó mohikánja** nem volt az utolsó mohikán.
- A Cooper által mohikánoknak nevezett 2 törzs tagjainak utódai máig fennmaradtak. Az egyik törzs néhány tagja még él **Connecticut államban**, ahol kaszinót működtetnek. A másik törzs tagjai a **wisconsini rezervátumban** élnek.

- **Tomahawk** – John Smith kapitány, Virginia első telepeseinek egyike használta ezt a megnevezést az indiánok által használt **fabuzogányra, bunkósbotra**.
- Az indiánok között csak később terjedt el az európaiak által behurcolt **vasfejű balta**. A fehérek aranyért, kukoricáért cserébe adták az indiánoknak.

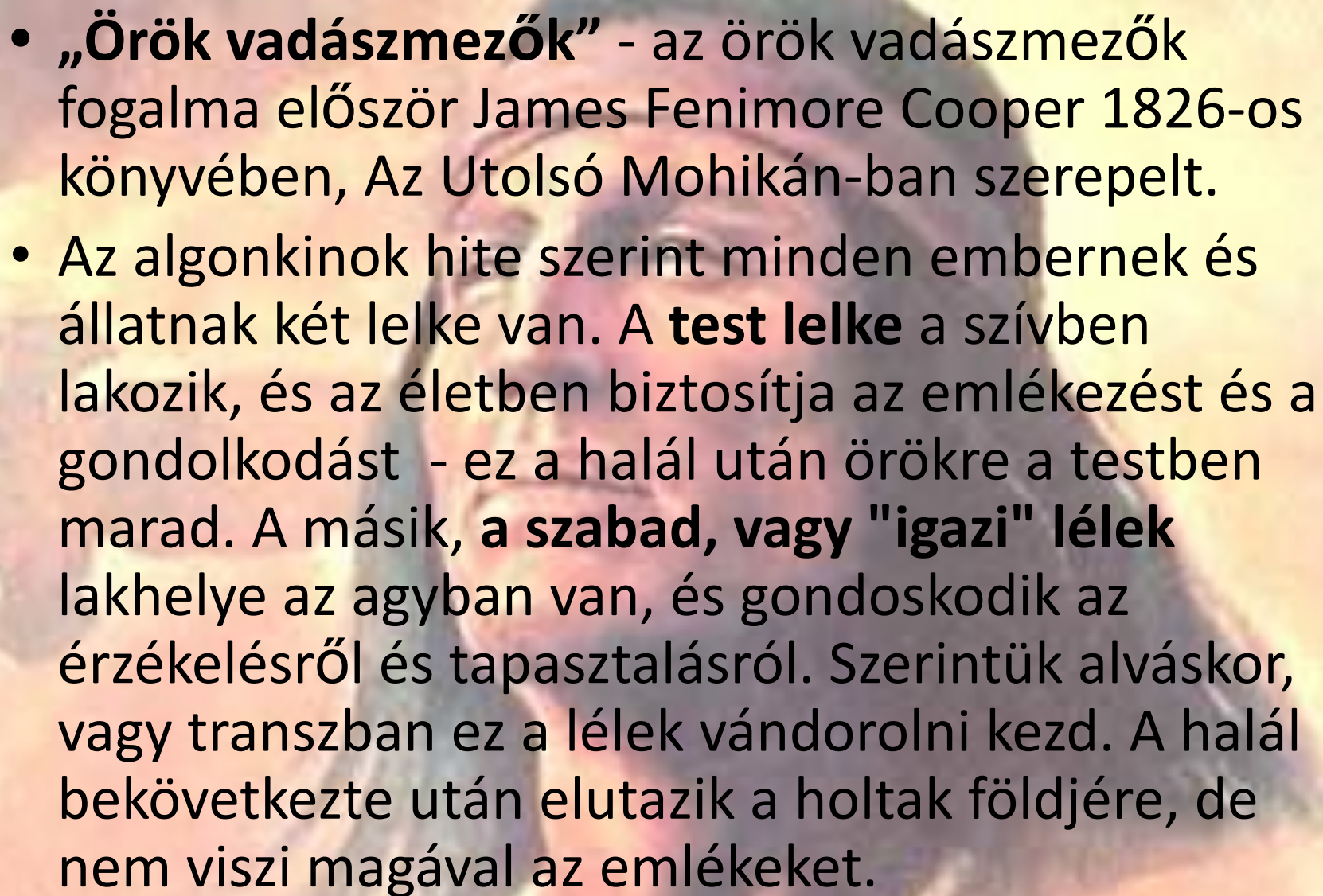

- Az indiánok jól bántak vele, s bár a regényekben gyakran ellenségüket a baltát eldobva ölték meg, valójában nem volt ilyen szokásuk .
- Legfőbb fegyvereik **az íjak** voltak, s az ismétlőpuskák megjelenéséig a puskásoknak nem sok esélyük volt a nyilazó indiánok ellen.
(**1 puskatöltés alatt az indián 15 nyilat kilőtt**)

- Az **indián békepipa** kultikus tárgy
- Színei, díszítése, toll és lószőr függőinek motívumai az indián hitvilág jelképei
- Varázslók, a törzsek megbecsült öregjei őrizték (es napjainkban is őrzik) díszes tokban.
- a szent pipa füstjével erősítik meg fogadalmaikat, az idegenekkel kötött barátságukat és a törzsek közti békét
- a **dél-minnesotai bánya**, a pipakövek lelőhelye az indiánok számára örök időkre a béke földjévé vált – a **pipakövek** jellegzetes zsiros kövek, csak itt bányászhatók.

-
- **„Örök vadászmezők”** - az örök vadászmezők fogalma először James Fenimore Cooper 1826-os könyvében, Az Utolsó Mohikán-ban szerepelt.
 - Az algonkinok hite szerint minden embernek és állatnak két lelke van. A **test lelke** a szívben lakozik, és az életben biztosítja az emlékezést és a gondolkodást - ez a halál után örökre a testben marad. A másik, a **szabad, vagy "igazi" lélek** lakhelye az agyban van, és gondoskodik az érzékelésről és tapasztalásról. Szerintük alvásakor, vagy transzban ez a lélek vándorolni kezd. A halál bekövetkezte után elutazik a holtak földjére, de nem viszi magával az emlékeket.

A ló az indián kultúrában

- a síksági indiánok **hagyományosan kutyával** szállították áruikat egyik helyről a másikra
- A lovakat a spanyol hódítók vitték a kontinensre
- A lovat az indiánok először a szellemek ajándékának tartották, és „**Szellemkutyának**” vagy „**Orvosságos Kutyának**” nevezték
- Az új állat hihetetlenül megnövelte erejüket és mozgékonyágukat, és hamarosan nélkülözhetetlenné vált a vadászok és a harcosok számára egyaránt

- A 19. század elejére a ló már a **társadalmi helyzet és a gazdagság szimbóluma** volt, és a törzsi **büszkeség kifejezője** is.
- A ló nagybecsű értéknek számított. Némely harci főnöknek **ezer lóból álló ménese** is volt
- Egy 2000 fős komancs csapat **15 000 lovat** birtokolt.
- A férfi házasságkötéskor lóval ajándékozta meg a menyasszony családját
- A ló viselte a csatában harcosa és a törzs jelképeit.

A musztángok

- A legelső musztángok az 1500-as években Mexikóba hozott spanyol lovaktól származtak. E lovak közül némelyek elszabadultak és elvadultak. Az amerikai őslakosok befogták őket, így gyorsan elterjedtté váltak Északnyugat-Amerikában.

- A musztángok **kicsi, szívós lovak**
- A szabadság **jelképei**

Indiánok lakhelyei:

- **Tipi** – síksági indiánok sátra, némelyik festett

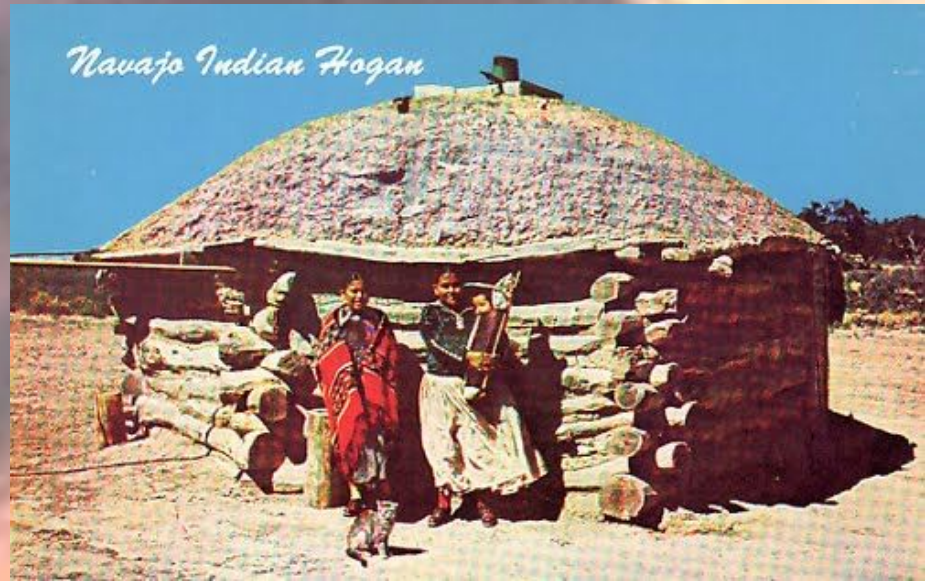
- **Wigwam** – erdővidéki indiánok favázás, fakéreggel, bőrrel borított lakhelye

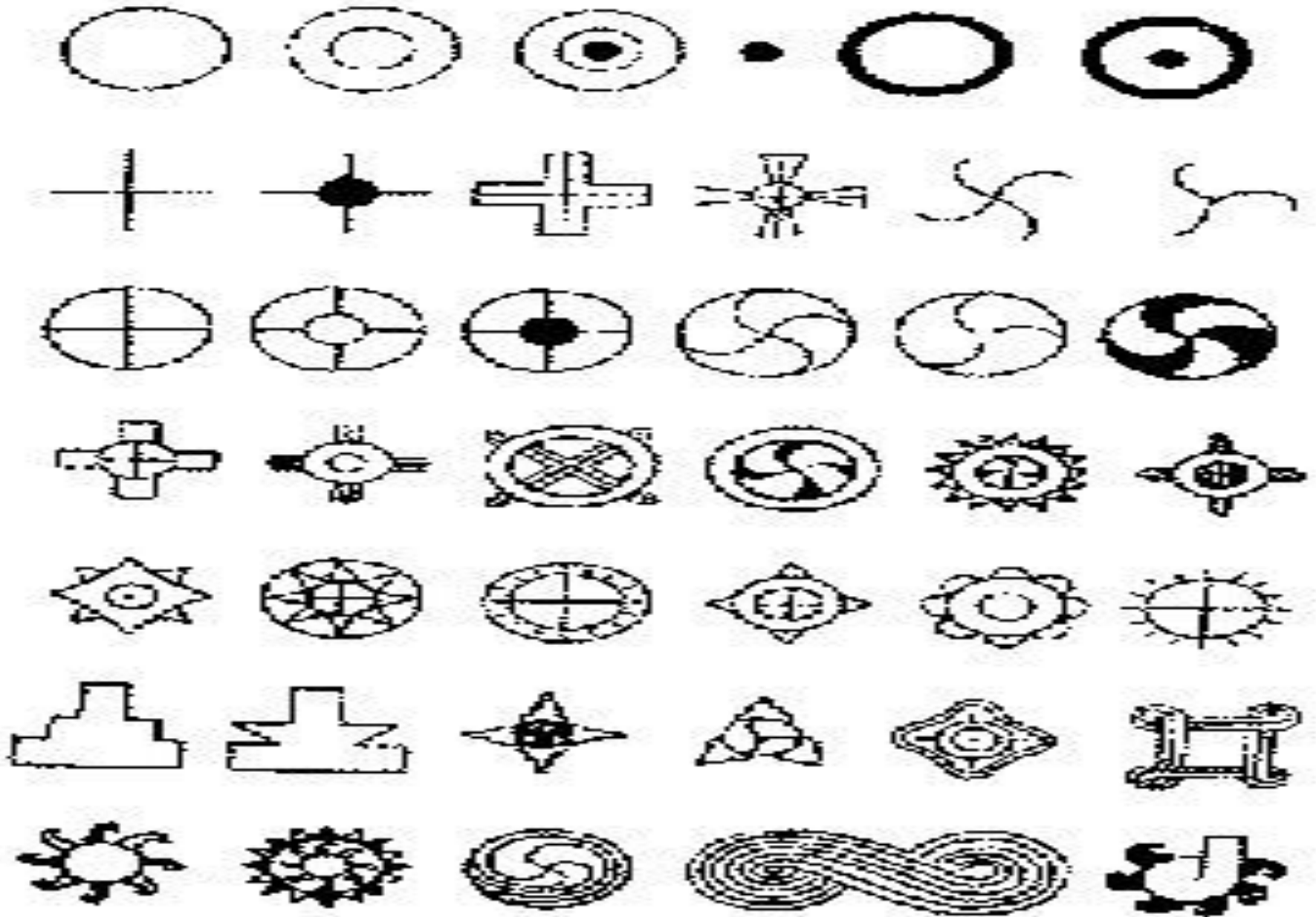
- **Chickee** – pálmatorzsból épített nyitott oldalú, nádtetejű kunyhó

- **Hogan** – a navahók farönkökből építették és sártapasztással borították

Indián szimbólumok:

Indián táncok:

- Észak-Amerikában négyféle dobtípus terjedt el.
- - **fakeretre feszített kerek bőrdob** volt ismert.
A ritmust dobverővel ütötték.
- **A rönkdobnál** az üreg végére bőrt feszítettek, és összevarrták.
- **kétfejű típusok is voltak**
- **A vízidobnál** egy üreges rönköt vagy agyagedényt részben megtöltöttek vízzel, cserzett bőrt feszítettek rá, és hurkos dobverővel használták.
- Ismerték még a furulyát, és a dobot olykor a csörgők és sípok hangja kísérte.
- A tánc nemcsak szórakozás volt, vallásos tartalommal bírt

- - A NAPTÁNC a dakoták, a sziúk, a feketelábok, az északi és déli cheyennek, az arapahok, a mandanok, a comancheek és a kiswak törzsek körében az egyik legnagyobb esemény volt – ez egy 4 napig tartó, ifjakat harcossá avató kegyetlen szertartás.

- - a **MEDVETÁNC** –tavasszal a medve ébredésekor táncolják, a törzs tagjai ekkor mesélik el az egész télen összegyűjtött történeteket a szellemekről, természetéről. A tánc lassú léptekkel kezdődik, majd felgyorsul. Nem a láb, hanem inkább a felső test mozog. A táncosok maszkokban, állatbőrökben, fejdíszekben, kifestve táncolnak.

Indián sámán:

- **Sámánok:** az információkat a törzs jövőjéről közvetlenül a szellemektől kapták, akik látható formában jelentek meg.
- A sámán érzékeit **narkotikumokkal** erősítette fel, ezért fizikailag nagyon hamar "kiégett".
- A sámán feladata a szellemek láthatóvá tétele és a gyógyítás volt. A sámán vagy varázsszerei és szellemei segítségével igyekezett legyőzni a betegséget, vagy a beteg eltévedt lelkét vezette vissza a védőszellemek segítségével.
- Ezen kívül jóslással is foglalkoztak a sámánok, és ügyeltek a rítusok, szertartások pontos betartására.

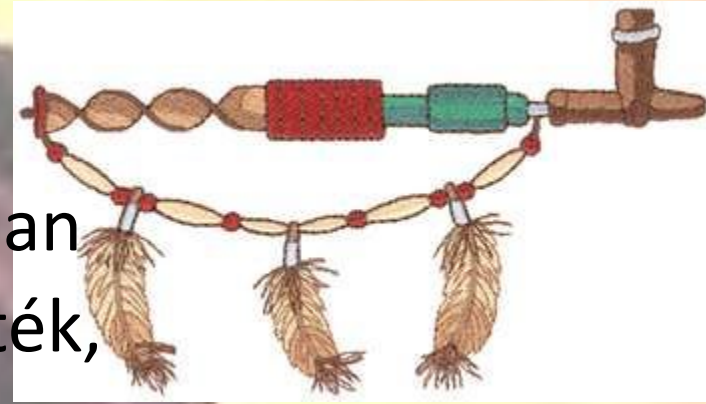

A főbb mágikus eszközök:

- **Tolldísz:** A Nap szimbóluma. Minél több tollból állt, annál magasabb rangú volt a viselője, annál magasabb volt a tudása, annál több energiát tudott megmozgatni.
- **Orvosságos zacskó:** Amikor egy gyermek megszületett, az első dolog, ami tőle származott (pl. haj, stb.), belekerült egy bőrtasakba. Később még tehetett bele pl. érdekes kavicsot, tollat, nyúllábat, stb.

- **Pipa:** szent, a folyóból vett agyag volt az alapja, amit a sámán rituálisan égetett ki. A pipát tollakkal díszítették, szárát fából faragták.

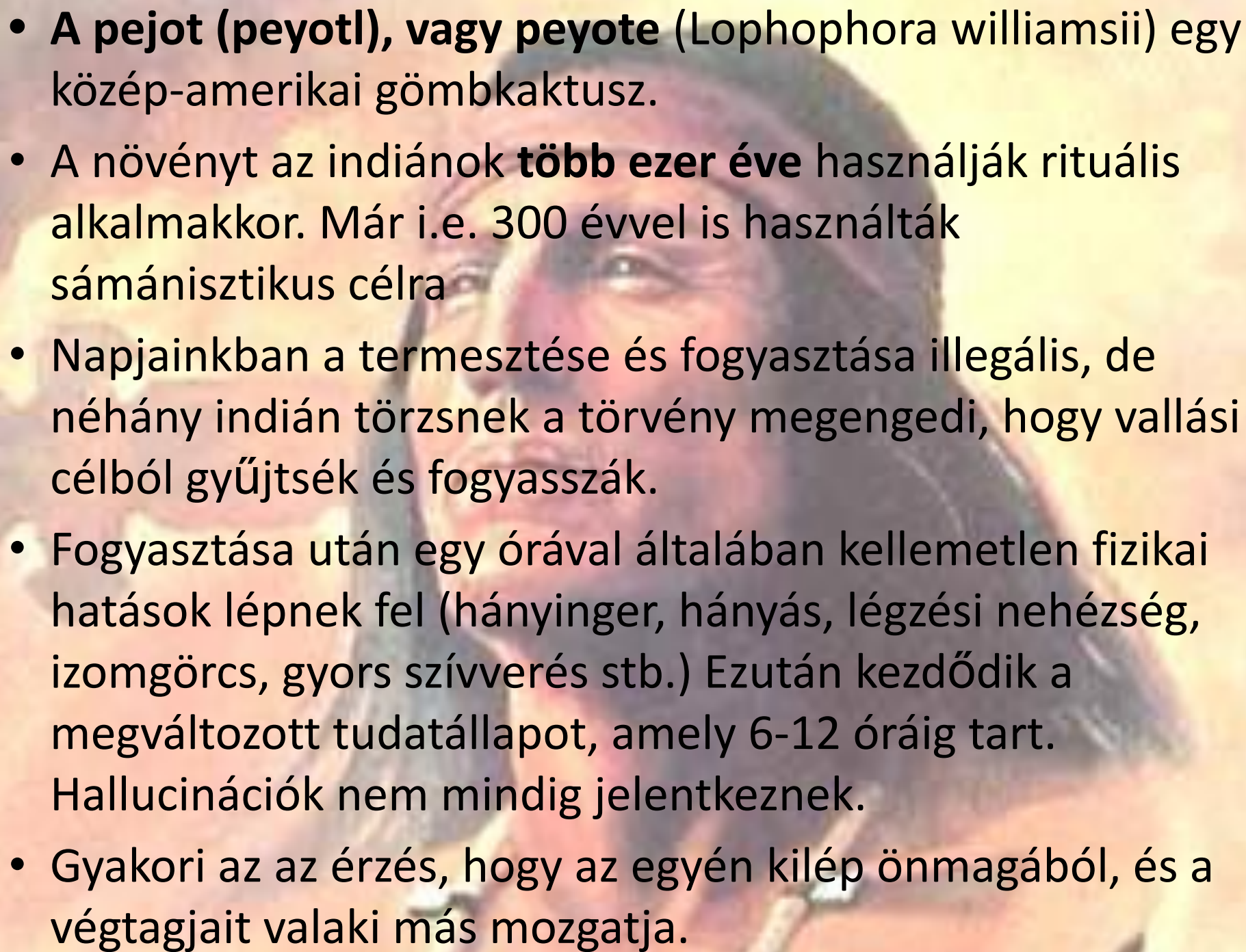

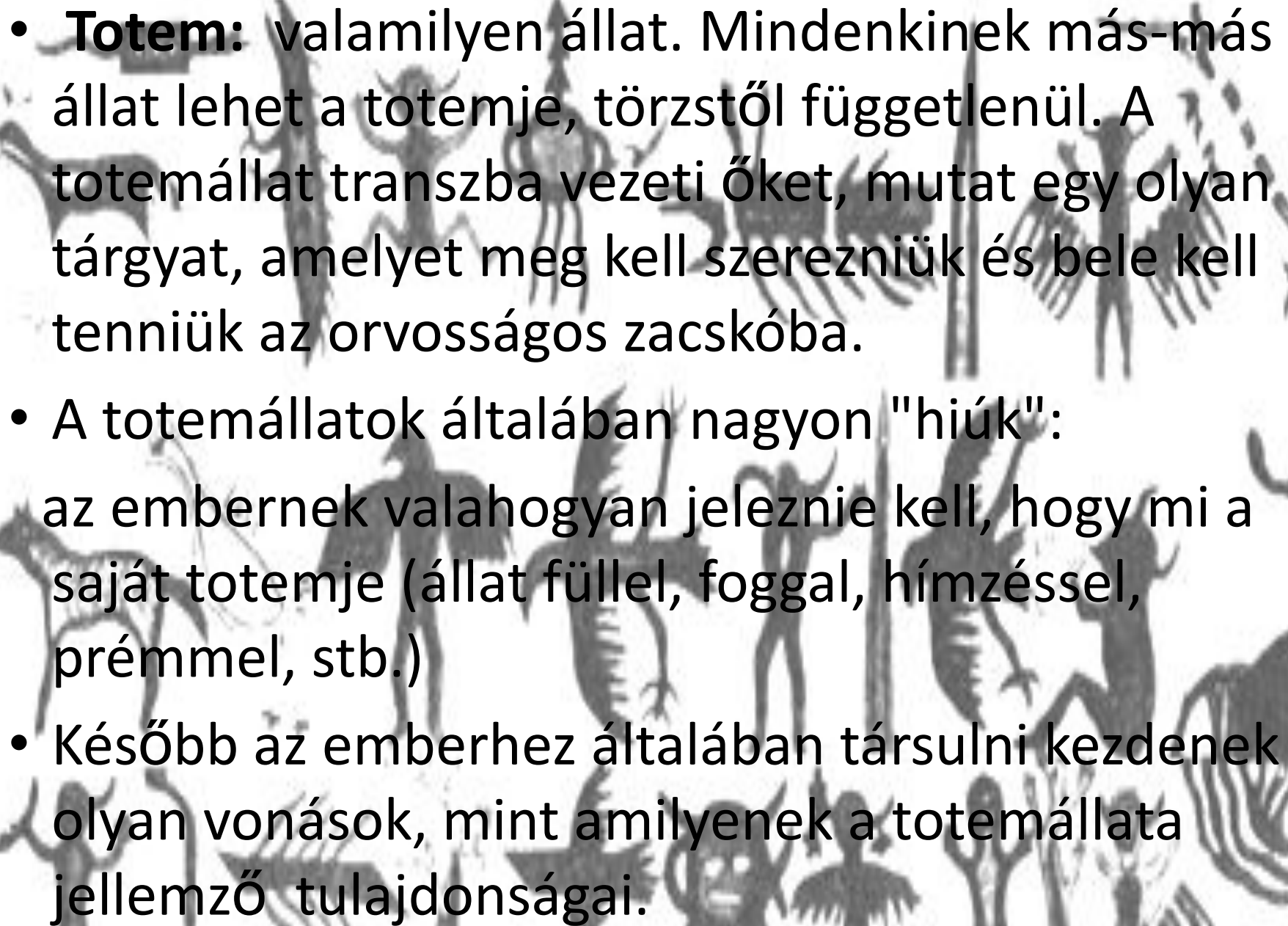
Szívtak benne:

- peyot-ot, ez a sámánok kiváltsága volt
- hársfakérget - bódító, kábító hatású - ezt tették a békepipába
- összetört nádszárát

- **Felnőtt név:** Az indiánok csak akkor kaphatták meg felnőtt nevüket, ha elkövették életük első hőstettét. Azután legtöbbször arról nevezték el.

-
- **A pejot (peyotl), vagy peyote** (*Lophophora williamsii*) egy közép-amerikai gömbkaktusz.
 - A növényt az indiánok **több ezer éve** használják rituális alkalmakkor. Már i.e. 300 évvel is használták sámánisztikus célra
 - Napjainkban a termesztése és fogyasztása illegális, de néhány indián törzsnek a törvény megengedi, hogy vallási célból gyűjtsék és fogyasszák.
 - Fogyasztása után egy órával általában kellemetlen fizikai hatások lépnek fel (hányinger, hányás, légzési nehézség, izomgörcs, gyors szívverés stb.) Ezután kezdődik a megváltozott tudatállapot, amely 6-12 óráig tart. Hallucinációk nem mindig jelentkeznek.
 - Gyakori az az érzés, hogy az egyén kilép önmagából, és a végtagjait valaki más mozgatja.

-
- **Totem:** valamilyen állat. Mindenkinek más-más állat lehet a totemje, törzstől függetlenül. A totemállat transzba vezeti őket, mutat egy olyan tárgyat, amelyet meg kell szerezniük és bele kell tenniük az orvosságos zacskóba.
 - A totemállatok általában nagyon "hiúk": az embernek valahogyan jeleznie kell, hogy mi a saját totemje (állat füllel, foggal, hímzéssel, prémmel, stb.)
 - Később az emberhez általában társulni kezdenek olyan vonások, mint amilyenek a totemállata jellemző tulajdonságai.

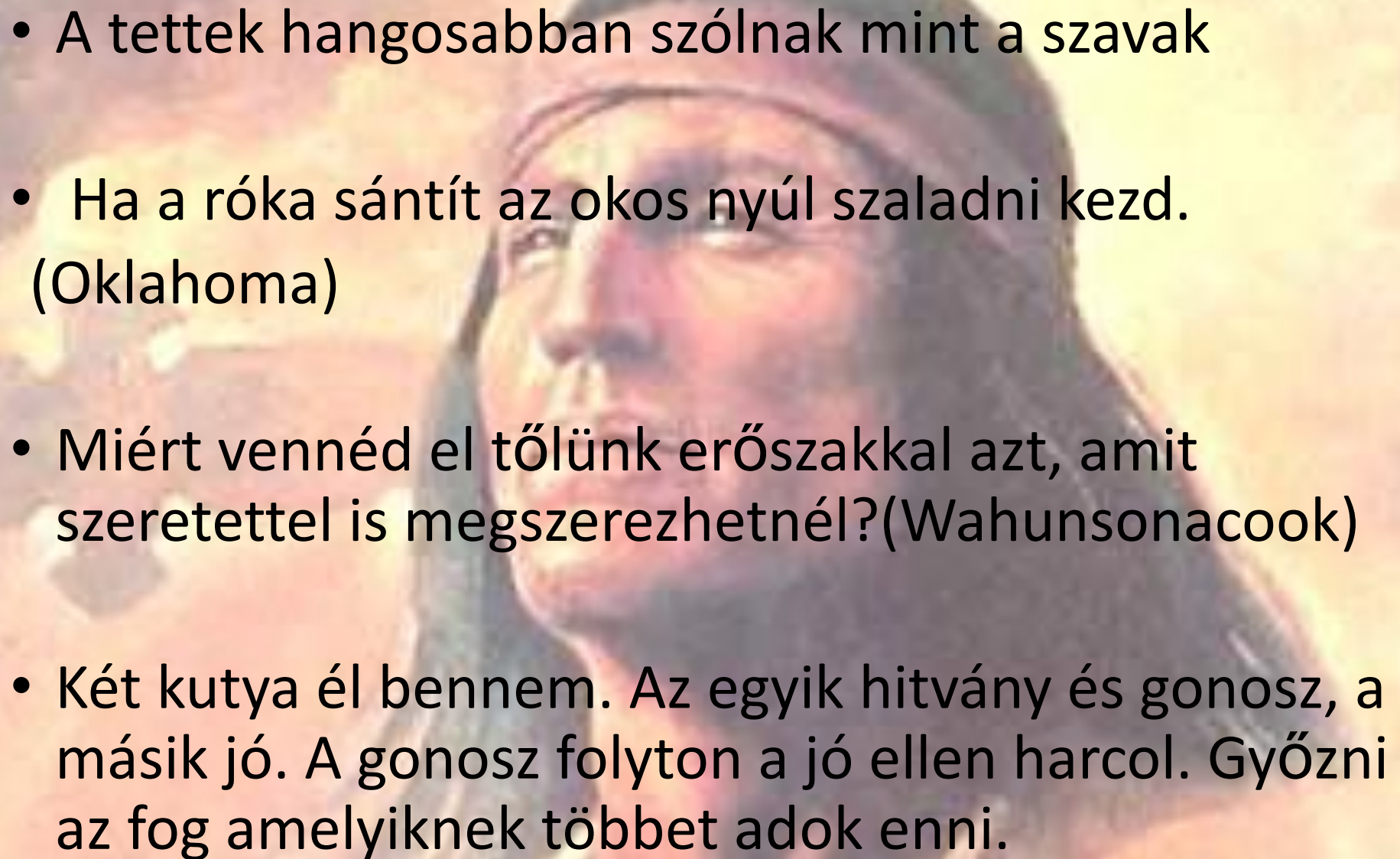
Bölények és indiánok:

- Az indián őslakók tisztelték a bölényt, és hódoltak előtte. Ez a hatalmas testű állat húst, szomjoltót, otthont, tüzet és istent jelentett a számukra.
- A vadászszakmány minden részét hasznosították, és mindig csak annyi állatot öltek meg, amennyire szükségük volt. Az indiánok bölénytiszteletével nem fért össze a vérengzés.
- **Buffalo Bill** – fehér bölényvadász – napi 12 bölényt ölt 500 dollárért a vasútépítő munkásoknak.

Máig fennmaradt indián bölcsességek:

- Messziről könnyű bátornak lenni.(Omaha)
- Nem tudod felkelteni azt az embert, aki csak tetteti, hogy alszik. (Navaho)
- Az aki bűnt lát, és a kezét sem emeli, hogy megakadályozza, ugyanolyan vétkes, mint az elkövetők. (Omaha)
- Amikor megszületted, te sírtál, és a többiek örültek. Éld úgy az életed, hogy amikor meghalsz, mindenki sírjon, de te örülhess!(Cseroki)

-
- A tettek hangosabban szólnak mint a szavak
 - Ha a róka sántít az okos nyúl szaladni kezd.
(Oklahoma)
 - Miért vennéd el tőlünk erőszakkal azt, amit szeretettel is megszerezhetnél?(Wahunsonacock)
 - Két kutya él bennem. Az egyik hitvány és gonosz, a másik jó. A gonosz folyton a jó ellen harcol. Győzni az fog amelyiknek többet adok enni.